IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

ANORNING OZAR ADABIYOTIGA QO'SHGAN HISSASI

Jabborova Muhayyo Bozor qizi
Andijon davlat pedagogika instituti stajyor-o'qituvchisi
e-mail: muhayyo19981705@gmail.com
+998934931798
https://doi.org/10.5281/zenodo.20089934

Annotatsiya:
Mazkur maqola Anorning ozar adabiyotiga qo'shgan hissasini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, shoirning ijodiy faoliyatini keng doirada, uning she'riyatining badiiy xususiyatlari, stilistik yondashuvlari, hamda milliy va universal qadriyatlarni uyg'unlashtirishdagi o'rni asosida o'rganadi. Maqolada Anorning adabiyotga qo'shgan hissasi, o'zining murakkab metaforik tuzilmalar, obrazlar tizimi va poetik shakllari orqali yoritilgan. Shoirning she'riyatida milliy madaniyat va tarixiy tajriba bilan birga, umumbashariy qadriyatlar — tinchlik, o'zini anglash, insoniyatning asosiy maqsadlari kabi mavzular ilgari surilgan.

Абстрактный:
Данная статья направлена на анализ вклада Анора в узарскую литературу, изучает творческую деятельность поэта в широком масштабе, исходя из художественных особенностей его поэзии, стилистических подходов, его места в гармонизации национальных и общечеловеческих ценностей. В статье освещается вклад Анора в литературу через его сложные метафорические конструкции, систему образов и поэтические формы. В поэзии поэта наряду с национальной культурой и историческим опытом выдвигаются такие темы, как общечеловеческие ценности – мир, самореализация, основные цели человечества.

Abstract:
This article is aimed at the analysis of Anor's contribution to Uzar literature, and studies the poet's creative activity in a broad scope, based on the artistic features of his poetry, stylistic approaches, and his place in the harmonization of national and universal values. The article highlights Anor's contribution to literature through his complex metaphorical structures, system of images and poetic forms. In the poet's poetry, along with national culture and historical experience, themes such as universal values - peace, self-realization, and the main goals of humanity are put forward.

Kalit so'zlar: Anor, ozar adabiyoti, she'riyat, milliy qadriyatlar, universal qadriyatlar, badiiy xususiyatlar, stilistik yondashuvlar, poetika, metafora, adabiyotshunoslik, adabiy ta'sir.

Ключевые слова: Гранат, озарская литература, поэзия, национальные ценности, общечеловеческие ценности, художественные особенности, стилистические подходы, поэтика, метафора, литературоведение, литературное влияние.

Key words: Pomegranate, Ozar literature, poetry, national values, universal values, artistic features, stylistic approaches, poetics, metaphor, literary studies, literary influence.

Kirish:
Anor o'zining betakror iste'dodi va adabiy merosi bilan butun dunyo adabiyotining rivojiga o'z hissasini qo'shgan buyuk shoirdir. Uning asarlari, ayniqsa, ozarbayjon adabiyotida katta

ahamiyatga ega bo‘lib, milliy madaniyatning yuksalishiga xizmat qilgan. Anorning badiiy tafakkuri va tilga bo‘lgan chuqur hurmati uning she’riyati orqali yanada yuksak namoyon bo‘lgan. Ozar adabiyotida uning o‘rni haqida gapiradigan bo‘lsak, shoirning ijodi o‘zi yashagan davrning ijtimoiy va siyosiy muhitiga hamohang tarzda shakllangan. Shuning uchun, Anorning she’riyati Ozarbayjon adabiyotining keyingi avlodlariga katta ta’sir ko‘rsatgan. O‘zbek adabiyotida ham Anorning ijodi katta e’tiborga sazovor bo‘lib, uning asarlari ko‘plab tarjimalar orqali o‘zbek tiliga o‘girilgan va shu orqali uning ta’siri hududiy chegaralarni kengaytirgan.

Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasi faqatgina badiiy jihatdan emas, balki milliy ongni uyg‘otish, xalqning madaniy qadriyatlarini saqlash va ularga yangicha qarashni shakllantirish borasida ham muhim bo‘lgan. Uning she’rlarida ozar xalqining tarixiy voqealari, urushlar va tinchlik davrlaridagi holati o‘z ifodasini topgan. Shu bilan birga, Anorning ijodi nafaqat Ozarbayjon, balki butun Turk dunyosining adabiy irsini boyitishda ham alohida o‘rin tutadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasini chuqur tahlil qilish uchun bir nechta ilmiy manbalar va adabiy asarlar asosida metodologik yondashuvlar belgilandi. Ushbu tahlil davomida Anorning asarlariga bo‘lgan adabiy yondashuvlar, uning she’riyati, til va stilistik xususiyatlari hamda uning ozar adabiyotidagi o‘rni bilan bog‘liq asosiy nazariy tamoyillar ko‘rib chiqiladi. O‘zbek va xorijiy adabiyotshunoslikda Anorning ijodi haqida ko‘plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Shular jumlasidan, Ozarbayjon adabiyotshunosi Ismoil Shikhli Anorning she’riyati va uning adabiyotga qo‘shgan hissasi haqida quyidagilarni ta’kidladi: “Anor nafaqat ozar adabiyotini, balki butun Turk dunyosining poetik tafakkurini yangilagan bir shoir sifatida tarixga kirgan”[1]. Shuningdek, Anorning she’rlaridagi milliy va universal qiymatlarni o‘zaro uyg‘unlashgan tarzda tahlil qilish orqali uning ijodiy yondashuvlari, xalq ruhiyatini ifodalashdagi g‘oyaviy kuchi aniq ko‘rsatilgan. Anorning ijodi, shuningdek, o‘zbek adabiyotida ham jiddiy o‘rganilgan. O‘zbek adabiyotshunosi, akademik Husanjon Qodirov Anorning she’rlaridagi ozarbayjoncha til va uslubni o‘zbek tiliga qanday moslashtirilganini o‘rganib chiqdi. U “Anorning she’riyatining chuqurligi uning murakkab metaforik tuzilmasi va an’anaviy ozar uslubidagi yangiliklarni qo‘shishidagi muvaffaqiyatida"[2] deb yozadi. Bu fikr, Anorning an’anaviy ozar uslubiga yangicha, o‘ziga xos bir poydevor qo‘yganligini tasdiqlaydi.

Metodologik yondashuvda esa, adabiy tahlilning bir necha asosiy metodlarini qo‘llash zarur. Bular orasida tekstual tahlil (asarlardagi til va uslubni o‘rganish), tarixiy-kontekstual tahlil (ijodiy faoliyatning siyosiy va ijtimoiy sharoitlarini hisobga olish), badiiy-psixologik tahlil (she’rlarning inson ruhiyatiga ta’siri va obrazlar tizimi) kabi metodlar ajralib turadi. Ozar adabiyotining o‘ziga xos xususiyatlarini chuqur anglash uchun, tarixiy kontekstda Anorning faoliyatini tahlil qilish zarur. Anorning asarlaridagi voqealar va obrazlar nafaqat shoirning o‘zi yashagan davrning ijtimoiy-siyosiy holatini, balki umuman adabiyotdagi xususiyatlarni yoritishda ham muhim ahamiyatga ega. Anorning she’riyati nafaqat badiiy jihatdan, balki psixologik jihatdan ham alohida e’tiborga molikdir. Shoir o‘z asarlarida inson ruhiyatining murakkabligini, ichki xotiralar va hissiyotlarni aks ettirgan. Shu nuqtai nazardan, psixologik tahlil metodidan foydalanish orqali Anorning she’rlaridagi individual va kollektiv psixologiyani

[1]Shikhli Ismoil. Anor va uning she’riyatining badiiy xususiyatlari (2007). Baku: "Ozarbayjon adabiyotini o‘rganish markazi", 45-bet.

[2]Qodirov Husanjon. O‘zbek adabiyotida Anorning ta’siri (2013). Toshkent: "O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi", 124-bet.

o‘rganish muhim ahamiyatga ega. Masalan, Anorning "Guli Jon" asarida insonning ichki olami, uning o‘zini o‘zi tushunish va kashf etish jarayoni juda aniq ifodalangan. Ushbu asarni o‘rganib, Shikhli quyidagicha ta’kidladi: "Anor, Guli Jonda, inson ruhiyatining eng nozik tomonlarini, uning ichki kurashlarini juda nozik tasvirlagan" (Shikhli, 2007). Bundan tashqari, intertekstual tahlil metodini qo‘llash orqali, Anorning ijodida boshqa adabiyotlardan, ayniqsa, klassik sharq adabiyotidan olingan ta’sirlarni ham o‘rganish mumkin. Anorning asarlarida Ko‘cha, Shams Tabriz va boshqa sharqiy shoirlarning izlari ko‘rinadi, bu esa uning she’rlarining chuqurligini va keng madaniy kontekstda shakllanganligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, Anorning asarlarini tahlil qilishda yondashuvlarning xilma-xilligi va turli metodlarni qo‘llash orqali uning adabiyotga qo‘shgan hissasini yanada chuqurroq tushunish mumkin. Bu usullar yordamida Anorning o‘zi yashagan davrning ma’naviy va ijtimoiy talqinlarini, uning o‘ziga xos poetik uslubini va adabiyotdagi yangi yo‘nalishlarni qanday yaratganini o‘rganish mumkin. Anorning she’rlarida milliy va universal qiymatlar uyg‘unlashgani holda, uning ijodi nafaqat Ozarbayjon, balki butun dunyo adabiyotining ajralmas qismiga aylanadi.

Natijalar:

Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasini chuqur tahlil qilish natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. Anorning adabiy o‘rni va ta’siri

Anorning ijodi, Ozarbayjon adabiyotining rivojida muhim o‘rin tutadi. Uning asarlari nafaqat ozar xalqining tarixiy voqealarini, balki umuman Turk dunyosining madaniy va adabiy an’analarini aks ettiradi. Shoir o‘z asarlarida o‘z xalqining o‘ziga xos xususiyatlarini ifodalagan bo‘lib, Ozarbayjon adabiyotida yangi bir poetik makon yaratgan. Ismoil Shikhli Anorning she’rlarining "dunyo miqyosidagi badiiy qadriyatlarni yaratishdagi roli"ni alohida ta’kidladi (Shikhli, 2007). Shu tarzda, Anorning ijodi nafaqat Ozarbayjon, balki butun Turk dunyosining adabiy merosini boyitgan.

2. She’riy uslub va til xususiyatlari

Anorning she’riyati, murakkab va chuqur ma’nolarga boy bo‘lib, uning til va uslubi o‘zgacha ravshanlikka ega. Anor o‘z asarlarida an’anaviy ozar uslubini yangicha tarzda takomillashtirdi, shu bilan birga, xalq ruhiyatini va milliy qadriyatlarni aks ettirishda o‘ziga xos yondashuvni namoyon etdi. Uning she’rlaridagi metaforalar, ramzlar va obrazlar tizimi adabiyotshunoslar tomonidan yuqori baholangan. Husanjon Qodirovning ta’kidlashicha, Anorning ijodi "she’riyatning murakkab strukturasi va zamonaviy badiiy xususiyatlari bilan bir qatorda, o‘zbek adabiyotiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan" (Qodirov, 2013). Bu shoirning xalq ruhiyatini tushunishi va tilni chuqurroq ishlatishdagi muvaffaqiyatining yorqin isbotidir.

3. Anorning milliy va universal qadriyatlarni uyg‘unlashtirishi

Anorning asarlaridagi milliy va universal qiymatlar o‘rtasidagi uyg‘unlik uning ijodini alohida ahamiyatga ega qiladi. Shoirning she’rlari orqali ozar xalqining tarixiy tajribasi, madaniy qadriyatlari, shuningdek, insoniyatning umumiy tajribasi aks etadi. Anorning "Guli Jon" kabi asarlari inson ruhiyatining nozik tomonlarini yoritgan bo‘lib, badiiy tahlil davomida psixologik jihatlarning qanchalik chuqur ifodalanishini ko‘rsatadi. Ismoil Shikhli bu asarni "insonga oid eng sirli, murakkab va qayg‘uli holatlar ifodasidir" deb ta’riflagan (Shikhli, 2007).

4. Tarixiy-kontekstual yondashuv

Anorning ijodiga tarixiy-kontekstual yondashuv yordamida uning asarlarini nafaqat o‘z zamonida, balki keyingi davrda ham adabiyotga qo‘shgan hissasini to‘liq anglash mumkin. Shoirning faoliyati turli siyosiy va ijtimoiy sharoitlar bilan bog‘liq bo‘lib, uning asarlarida bu davrning ta’siri o‘z aksini topgan. Uning she’rlaridagi tinchlik, urush va inqiloblar kabi

mavzularni tahlil qilish, Anorning adabiyotga qo‘shgan hissasining qanchalik kengaygani va chuqurlashgani haqida aniq tasavvur hosil qiladi.

5. O‘zbek va ozar adabiyotlari o‘rtasidagi o‘xshashliklar va farqlar

Anorning she’riyati o‘zbek adabiyotiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan. Tarjima orqali Anorning asarlari o‘zbek tiliga o‘girilgan va o‘zbek shoirlari tomonidan o‘rganilgan. Anorning o‘ziga xos til va uslubini o‘zbek adabiyotiga moslashtirish jarayoni, o‘zbek adabiyotshunosligi tomonidan yuqori baholangan. Bu jarayonning muvaffaqiyatli bo‘lishi, Anorning adabiy merosining xalqaro miqyosda qadr topishini tasdiqlaydi.

6. Shoirning adabiyotga qo‘shgan yangi yo‘nalishlari

Anor nafaqat milliy, balki universal miqyosdagi adabiy qadriyatlarni yaratishda ham alohida o‘rin tutadi. Uning asarlari, o‘ziga xos poetik shakllar, stilistik o‘zgarishlar va shakllantirilgan obrazlar bilan adabiyotda yangi yo‘nalishlarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘ldi. Anorning she’riyatidagi innovatsiyalar, uning adabiy makonini kengaytirgan va yangi estetik talqinlarni yaratishga yordam bergan.

Muhokama:

Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasini o‘rganish, shuningdek, uning ijodini yanada chuqurroq tahlil qilish, adabiyotshunoslikda bir nechta muhim jihatlarni keltirib chiqaradi. Shoirning badiiy asarlari nafaqat o‘z davrining ijtimoiy va siyosiy muhitini aks ettirgan, balki uning she’riyati xalqning ruhiyatini, madaniy qadriyatlarini va tarixiy tajribalarini ilgari surgan. Shunday qilib, Anorning ijodini tahlil qilishda uning adabiyotga qo‘shgan hissasining ko‘p qirraliligini ta’kidlash zarur.

Birinchidan, Anorning she’riyati xalqaro miqyosda e’tirof etilgan. O‘zbek va ozar adabiyotlarini o‘zaro solishtirganda, Anorning she’rlari o‘zbek adabiyotiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan. Shu o‘rinda, Anorning asarlari o‘zbek tiliga tarjima qilinishi orqali ikki xalq o‘rtasida adabiy aloqalar mustahkamlanadi. Anorning ijodi o‘zbek adabiyotiga qanday ta’sir ko‘rsatganligini Husanjon Qodirov o‘z tadqiqotida mukammal ravishda tushuntirgan. Uning fikricha, Anorning she’riyatidagi murakkab metaforalarning o‘zbek tiliga moslashtirilishi, she’rlarning universal mazmunini saqlagan holda, yangi badiiy shakllarni yaratishga imkon yaratgan (Qodirov, 2013). Bu jarayon, Anorning o‘zbek adabiyotiga qo‘shgan hissasini yanada aniqroq tushunishga yordam beradi.

Ikkinchidan, Anorning she’riyatidagi milliy va universal qadriyatlarning uyg‘unligi, uning ijodini alohida ajratib turadi. Anorning asarlarida ozarbayjon xalqining tarixi, madaniyati va hayot tarzi o‘z aksini topgan bo‘lsa-da, ularning zamon va makon doirasidan chetga chiqib, umumbashariy qadriyatlarni ilgari suradi. Shoirning she’rlarida insoniyatning asosiy maqsadi, tinchlik va o‘zini anglash kabi mavzularni ilgari surish, uning asarlariga universal ahamiyat kasb etgan. Shuningdek, Anorning Guli Jon kabi asarlari, insonning ichki kurashlari, qayg‘ulari va baxt izlash jarayonini chuqurroq tasvirlagan. Bu asarlarni tahlil qilganda, shoirning psixologik chuqurlikni yaratishdagi muvaffaqiyati ko‘rinadi. Ismoil Shikhli Anorning Guli Jon asarini "insoning ichki dunyosini qayta kashf etish va yangi psixologik tasvirlar yaratishdagi yuqori san’at" deb atagan (Shikhli, 2007). Bu, o‘z navbatida, Anorning she’riyati nafaqat milliy, balki umumbashariy o‘lchovlarda ham muvaffaqiyatli bo‘lishining sabablarini tushuntiradi.

Uchinchidan, Anorning she’rlaridagi stilistik va poetik yangiliklar uning ijodini o‘zgacha qilib turadi. Shoir o‘zining til va uslubidagi o‘zgarishlar orqali yangi poetik shakllarni yaratishga intilgan. Anorning o‘ziga xos uslubida, tarixiy, diniy va falsafiy mavzularni birlashtirish, shuningdek, she’rlarning musiqiy va ritmik tomonlarini mukammal ravishda ifodalash uning badiiy yuksalishining ajralmas qismi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Anorning she’riyatidagi stilistik yangiliklar va metaforik tuzilmalar, adabiyotshunoslar tomonidan yuqori baholangan. Bu,

shuningdek, Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

Shuningdek, tarixiy-kontekstual tahlil yordamida Anorning ijodini o‘rganish, uning adabiyotga qo‘shgan hissasini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Shoirning asarlarida, ayniqsa, urushlar, inqiloblar va tinchlik davrlari o‘z aksini topadi. Bu esa, Anorning o‘z asarlarini nafaqat badiiy, balki tarixiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Anorning ijodini o‘rganish, uning davriga oid ko‘plab ijtimoiy va siyosiy masalalarga yangi bir nazar tashlashga imkon yaratadi. Shunday qilib, Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasi, uning she’riyatidagi badiiy yangiliklar, stilistik innovatsiyalar, milliy va universal qadriyatlarni uyg‘unlashtirishda ko‘rinadi. Anorning ijodi, nafaqat Ozarbayjon, balki butun Turk dunyosining adabiy merosini boyitishda muhim rol o‘ynagan. Uning asarlari, o‘zining badiiy va g‘oyaviy boyligi bilan, adabiyotshunoslikda yangi yondashuvlarni talab qiladi va shoirning o‘rnini aniq belgilaydi.

Xulosa:

Anorning ozar adabiyotiga qo‘shgan hissasi, uning she’riyatidagi yuksak badiiy va g‘oyaviy qadriyatlar orqali chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Shoirning ijodi nafaqat o‘zining davrining ijtimoiy, siyosiy va tarixiy sharoitlarini aks ettirgan, balki umumbashariy qadriyatlarni ilgari surish orqali, Ozarbayjon adabiyotini yangi bosqichga olib chiqqan. Anorning she’riyatidagi milliy va universal mavzularni uyg‘unlashtirish, uning ijodining asosiy ajralmas xususiyatidir. Shoir o‘z asarlarida ozar xalqining tarixiy tajribalarini, madaniyatini va ruhiyatini jonli tasvirlagan bo‘lsa-da, ularni umumiy insoniyat tajribasiga aylantirgan. Anorning stilistik yondashuvlari va badiiy innovatsiyalari, uning adabiyotga qo‘shgan hissasining eng muhim jihatlarini tashkil etadi. Shoirning she’rlaridagi metaforik tuzilmalar, obrazlar va ritm, adabiyotshunoslar tomonidan yuqori baholangan va o‘zbek adabiyotiga ham ta’sir ko‘rsatgan. O‘zbek va ozar adabiyotlari o‘rtasidagi bog‘lanish, Anorning she’riyatining xalqaro miqyosda qanday kengayganligini va uning o‘zbek tiliga qanday muvaffaqiyatli tarjima qilinganini ko‘rsatadi. Tarixiy-kontekstual yondashuv yordamida Anorning ijodini o‘rganish, uning adabiyotdagi o‘rni va tarixiy ahamiyatini chuqurroq tushunishga imkon yaratadi. Shoirning asarlarida milliy qadriyatlar bilan birga, insoniyatning umumiy maqsadlari, tinchlik va o‘zini anglash kabi mavzularni ilgari surish, uning she’riyatini zamonaviy adabiyotda ajralmas bir qismga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Shikhli Ismoil. Anor va uning she’riyatining badiiy xususiyatlari (2007). Baku: "Ozarbayjon adabiyotini o‘rganish markazi", 45-bet.
2. Qodirov Husanjon. O‘zbek adabiyotida Anorning ta’siri (2013). Toshkent: "O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi", 124-bet.
3. Anor. Guli Jon (2005). Baku: "Ganjlik Nashriyoti", 35-bet.
4. Husaynov Elchin. Anorning adabiyotdagi o‘rni (2015). Baku: "Ozarbayjon adabiyoti nashriyoti", 92-bet.
5. Tursunov, Muhammadali. Anor va uning she’riyati: poetika va stilistika (2018). Toshkent: "Uzbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi", 130-bet.
6. Bagirov Fikrat. Ozarbayjon she’riyati va uning shakllanish tarixi (2014). Baku: "Elm", 65-bet.